

НЕОБХІДНІСТЬ НАБЛИЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ДО СВІТОВОГО РІВНЯ

Сергій Ревуцький,
*завідувач сектору інновацій НДІ
інтелектуальної власності АПрН України,
кандидат економічних наук*

Аналіз розвитку економіки України за перше десятиріччя її незалежності дав підстави стверджувати, що економіка країни підходила до стадії стагнації.

Традиційні чинники економічного зростання, які спиралися переважно на мобілізацію ресурсів нагромаджених за попередній період практично вичерпано. При цьому слід підкреслити, що належних зрушень в економічній системі, які б перевели національну економіку в режим зростання, що ґрунтується на інноваційному створенні нових ресурсів, поки що не відбулося.

В Україні за умов відсутності системної інноваційної політики потенціал економічного зростання підійшов до межі вичерпання.

Тому в цей період був зроблений правильний висновок стосовно того, що економіка України далі не може розвиватися, спираючись на вже сформовану технологічну базу. Зростання може відбуватися лише деякий час — до того моменту, коли ресурсні запаси не будуть вичерпані остаточно і почнеться процес їх подорожчання. Після чого досягнуті темпи економічного зростання почнуть падати з великою швидкістю.

Якщо наша держава продовжуватиме йти цим шляхом, то це може мати негативні наслідки для неї.

Про це свідчить те, що енергоємність важкої промисловості України у 10 разів була більша, ніж у Західній Європі. На одну тону кінцевої продукції припадало (за виробничим циклом, починаючи від видобутку сировини) дев'ять тонн відходів.

Частка надматеріальної збиткової продукції становила 60% внутрішнього валового продукту України [1].

З вищевикладеного випливали практичні передумови переходу економіки України на інноваційну модель розвитку, коли зростання суспільного виробництва буде здійснюватися за рахунок впровадження новітніх досягнень науки та техніки, тобто почне економічно розвиватися за рахунок інтенсивних факторів.

Нині постало питання про вичерпаність чинників екстенсивного економічного розвитку, що обумовлювало постійне посилення уваги до пошуку нових способів прискорення економічної динаміки, адекватних сучасному стану розвитку світової економіки і запровадження в Україні інноваційної моделі економічного зростання.

Перехід на інноваційну модель розвитку в стислі строки обумовлюється тим, що екстенсивні фактори зростання (а саме сприятлива кон'юнктура на світових ринках деяких товарів, можливість використання незадіяних виробничих потужностей тощо) все це повністю себе вичерпало. А тому підвищення конкурентоспроможності продукції в промисловості України є можливим лише за умови технологічного переоснащення та піднесення наукомістких виробництв.

Вперше в історії розвитку економіки України Президентом України у щорічному Посланні до Верховної Ради України в 2000 році було поставлено завдання, що стратегічним пріоритетом в економіці України повинен стати інноваційний шлях розвитку [2].

Слідом за цим, Указом Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони" від 3 лютого 2001 р. та "Про невідкладні заходи щодо виводу з кризового стану науково-технологічної сфери України і створення реальних умов для переходу економіки на інноваційну модель розвитку" від 20 серпня 2001 р. № 640 передбачено пріоритетні напрями інноваційної діяльності України на період до 2005 року, а також розглянуто питання удосконалення механізму державного регулювання в інноваційній сфері України.

З початку 2002 р. питання формування інноваційної політики в Україні продовжують ставати об'єктами постійної уваги керівництва країни [3]. Зокрема, визначений у Посланні Президента до Верховної Ради 2002 року "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального

розвитку України на 2002—2011 роки" [4] стратегічний курс на інтеграцію України у ЄС базується на інноваційній моделі розвитку економіки, що вимагає формування і проведення ефективної державної політики. У цьому Посланні затверджено причини і механізми структурно-інноваційної моделі розвитку та формування базових засад соціально орієнтованого ринкового господарювання. У ньому наголошується на тому, що Україна зможе посісти належне місце в Європі і в світі за умови опанування інноваційного шляху розвитку, підвалини якого мають бути закладені в процес структурної перебудови економіки. Відтепер слід вважати, що офіційно економіка України, як і вся система суспільних перетворень у державі, стала на безальтернативний шлях інноваційного розвитку.

Становлення інноваційної моделі розвитку економіки України — це завдання не лише економічної політики. Йдеться про органічне поєднання політичних, гуманітарних, суспільно-психологічних та інституційних передумов, які у своєму комплексі здатні надати нових відчутних імпульсів трансформаційним процесам на інноваційних засадах.

При переході економіки України від постіндустріального шляху розвитку до інноваційної моделі розвитку змінюється ціль виробництва. При постіндустріальному шляху розвитку інвестиції являються головним чинником росту економіки країни. Тут ціль інвестицій полягає в тому, щоб будь-якими шляхами отримати прибуток від вкладених коштів.

При переході на інноваційну модель розвитку інновації стають

головним фактором розвитку економіки, а тому інвестиції перетворюються на лише інструмент або засіб інновацій.

Інновації стають головним фактором економічного зростання та основоположною ланкою в реалізації сучасної науково-технічної революції. При цьому повинні бути віднесені на другорядний план інвестиції та природні ресурси, які домінували багато років як головний фактор економічного зростання. У цьому полягає принципова різниця між ролями інвестицій та інновацій у виробничому процесі.

Таким чином, в 2000—2002 роках були зроблені лише перші важливі кроки щодо переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку. Надалі необхідна кропітка та безперервна робота для досягнення цієї мети. Такий підхід до цього питання підтверджується існуючим досвідом високорозвинених країн світу, які стали на інноваційний шлях розвитку з ринковими відносинами одразу після Другої світової війни. Тому подолати цей більш ніж 50-річний розрив у запровадженні "інноваційного мислення" в економіку можливо лише за умови проходження усіх стадій розвитку, але у прискореному темпі. При цьому, зрозуміло, що стрибком та директивними методами вирішити цю проблему не вдасться.

Впровадження інноваційної стратегії розвитку економіки України вимагає комплексного підходу до використання всіх складових соціально-економічного розвитку до яких відносяться зокрема, інтелектуальний, науково-технічний, виробничий потенціали державний, фінансово-кредитний та ринкові механізми.

Тому, перш за все, для наближення інноваційного розвитку економіки України до світового рівня необхідно проводити серйозну роботу як по розробці теоретичних, так і практичних питань щодо цієї проблеми. При цьому слід зауважити, що в Україні теоретичні питання переходу економіки країни на інноваційну модель розвитку ще не випереджають постанову з практичної діяльності в цьому напрямку. А повинно бути навпаки — наука повинна розробляти теоретичні питання практичної діяльності.

Потребує розробки теоретичних питань проблема вибору шляхів інноваційного розвитку України. Більшість фахівців вважають, що для України на сучасному етапі розвитку найбільш придатною є соціально орієнтована модель економічного розвитку з подальшою орієнтацією на лібералізацію [5].

Для України визначення довгострокової стратегії інноваційного розвитку є складною проблемою, яка потребує з'ясувати чи зможе країна реалізувати сценарій технологічного прориву в економіці для забезпечення економічного зростання, використовуючи конкретні переваги свого розвитку, механізми ринкової конкуренції, підприємницьку ініціативу та державну підтримку, чи обере інерційний шлях інноваційного розвитку, коли впровадження інновацій буде залежати лише від ініціативи підприємницького сектору економіки.

Перший шлях може призвести до успіху за умов цілеспрямованої та послідовної державної політики щодо створення ефективної національної системи. Другий шлях консервативатиме загальні тенденції економічного розвитку, що може

призвести до подальших втрат висококваліфікованого кадрового потенціалу та консервування технологічного відставання країни, надолужити яке з роками буде все важче. **Тому головним стратегічним орієнтиром інноваційного розвитку має стати стратегія технологічного прориву [6].**

Подальше зростання економіки України повинно орієнтуватись на власну відтворювальну та інвестиційну бази, спираючись на достатню ринкову основу. Це дає можливість обґрунтувати основні орієнтири для розбудови національної моделі інноваційного розвитку України.

Вже зараз в умовах глибокої кризової ситуації необхідно якомога швидше переходити до нової парадигми технологічного розвитку.

Для цього потрібно створити належні умови для інноваційної діяльності за рахунок впровадження високотехнологічних галузей промисловості, зорієнтованих на зміцнення імпорту продукції її експортом, підвищити рівень зайнятості населення та заробітної плати, щоб шляхом активізації підприємницької діяльності вийти з кризового стану в економіці та підвищити її ефективність.

А тому основним завданням розвитку економіки України в найближчий час є трансформація моделі економічного зростання з переходом до інноваційного типу розвитку і зміна характеру розвитку — з мобілізаційного на революційний з урахуванням глобальних змін на міжнародному ринку. Значення такої трансформації визначається переліком проблем, що вирішуються в світі за допомогою інновацій. В першу чергу, це завершення структурної перебудови економіки і прискорення

темпу економічного зростання, досягнення високої конкурентоспроможності на світовому ринку шляхом забезпечення необхідних темпів відновлення продукції та технологій, збільшення експорту високотехнологічної продукції в його загальній структурі, поступового забезпечення необхідних темпів імпортозаміщення, розумного використання всіх необхідних ресурсів — матеріальних (і в тому числі — фінансових), природних, людських.

У площині найближчої перспективи для України є неминучим процес активного (генеруючого) типу інноваційного розвитку, що базується на залученні, реалізації на світових ринках власних інноваційних розробок імітаційного типу, що базується на засвоєнні та адаптації іноземних нововведень, їх поступової інтеграції у власну інноваційну систему.

Перехід до інноваційного розвитку економіки України вимагає значних економічних перетворень, нового спектру організаційно-економічних, правових та інституційних рішень. При цьому слід підкреслити, що поза інноваційним шляхом ми не зможемо реалізувати жодної серйозної перспективної програми соціального та економічного розвитку.

В цьому аспекті ставиться завдання щодо розробки правових норм для визначення інноваційної діяльності як важливої ланки національної політики. А це потребує подальшого розвитку національного законодавства стосовно концептуальних положень розвитку економіки країни. З цього питання зараз фахівцями висловлюється думка про необхідність розробки закону України аналогічного законам розвинених країн світу "Основи

національних інтересів України”, який визначив би довгострокову стратегію розвитку з урахуванням тенденцій, закономірностей та викликів глобалізації та інтеграції в межах геоелектроніки [7].

Основний напрямок науково-технічної та виробничої діяльності підприємств України повинен полягати у розробці та залученні нової високотехнологічної продукції та технологій, що є підґрунтям прискореного інноваційного оновлення виробничого потенціалу країни.

При переході економіки України на інноваційний шлях розвитку має бути покладена орієнтація на підвищення наукоємності економіки, на забезпечення її структурної переорієнтації за рахунок випереджаючого розвитку високотехнологічних галузей, виробництво продуктів з високою часткою доданої вартості. При цьому слід зауважити, що у розвинених країнах світу частка інноваційних підприємств сягає 70%. У цих країнах 85—90% приросту валового внутрішнього продукту (ВВП) припадає на виробництво наукоємної продукції, а економіка України розвивається без суттєвого використання результатів наукових досліджень. Частка України у світовому обсязі торгівлі наукоємною продукцією становить близько 0,1%. Тоді як науково-технічні ресурси концентруються у невеликому числі розвинених країн: 40% належать США, 30% — Японії, 13% — Німеччині [8].

Основною причиною такого відставання України від високорозвинених країн світу є те, що її економіка поки що продовжує орієнтуватися на традиційні сектори виробництва, де функціонують третій та четвертий технологічні уклади. А

тому Україна вже переходить в ешелон “світових постачальників”. В країні ще не створено умов для розвитку сектору високих технологій зі сталою позитивною тенденцією. Про це свідчать економічні дослідження вітчизняних економістів.

Так, на сьогодні, навіть у державах, які ще недавно будували соціально-економічний лад, ідентичний нашому, показник продуктивності сектору високих технологій є в 1,5—2,5 рази вищим ніж в Україні. До того ж світова частка високотехнологічної продукції сягає близько 40% загальносвітового ВВП, тоді як у нас аналогічний показник інноваційного розвитку, починаючи з кризового 1998 р., залишається на рівні 4 — 6%. З огляду на це, розробка і впровадження інноваційної моделі управління національною економічною системою мають стати головними передумовами для утвердження базових основ функціонування інноваційних перетворень в економіці України. Першочерговими завданням у цьому напрямі має бути підвищення ефективності процесу формування технологічних пріоритетів на основі розробки та застосування відповідної методології, яка б включала чіткий алгоритм процедури створення системи пріоритетів, правила і принципи його реалізації, оцінюючі критерії [9].

Враховуючи все це нагальною стає проблема модернізації економіки України, щоб підвищити технологічний рівень вітчизняної продукції, яка постачається на внутрішній ринок. Це необхідно для забезпечення конкурентоспроможності порівняно з імпортними товарами як за ціною, так і за якістю. Саме це є стратегічним завданням державної інноваційної політики України. А тому

необхідно прискорити впровадження в економіку України елементів п'ятого та шостого технологічних укладів. Це стане важливим кроком у напрямку наближення нашої країни до високорозвинених країн світу, де вже відпрацювали та встановили нові нормативні та технологічні стандарти.

Стратегія розвитку економіки України повинна бути орієнтована на освоєння базових інновацій, які дозволяють перейти до нових технологічних структур виробництва й забезпечити конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому ринку. Під впливом ринкового процесу прорив до нової технологічної моделі розвитку починається з базових продуктових інновацій, які стають імпульсом для усієї технологічної основи виробництва. Про це свідчить досвід високорозвинених країн світу. При цьому, як підкреслюється в іноземних дослідженнях, наприклад [10], пріоритет повинен бути наданий не розвитку країни на основі виробництва та інвестицій, а розвитку на основі **активізації інноваційної діяльності** у галузі базових наукоємних галузей народного господарства, що є рушійними силами розвитку економіки. Фактори виробництва та інвестицій є засобами науково обґрунтованої інноваційної діяльності, а не її метою.

В Україні на сьогодні, особливо актуальними є вивчення та узагальнення реальних механізмів перетворення нових знань у продуктивні або технологічні нововведення, а також пошук нових управлінських рішень для підвищення ефективності інноваційних процесів у промисловості. Важливу роль при цьому має відігравати перехід до інноваційного розвитку економіки, який виступає у якості головного завдання з підви-

щення інноваційної активності підприємств на шляху використання в базових галузях найсучасніших досягнень науки й техніки — інформаційно-комунікаційних технологій, біотехнологій, нових матеріалів, ресурсно- та екологічних технологій тощо [11].

Тому доцільно розробити стратегію інноваційного розвитку економіки України, що базуватиметься на знаннях на перспективний період (15—20 років). Виходячи з цієї стратегії інноваційного розвитку економіки України необхідно скоригувати національні пріоритети, державні і галузеві та регіональні програми соціально економічного напрямку, також привести у відповідність до її вимог законодавство, систему державного управління тощо. Після чого високотехнологічні проекти відомих світових компаній можуть стати стимулом для підвищення технологічного рівня української економіки. Відповідно до цього підготовлено проект Указу Президента України щодо підтримки ініціативи українських підприємців під робочою назвою "Українська Силіконова долина". У рамках цього проекту на базі академічних установ та університетів п'яти регіонів України будуть створені міжнародні технологічні центри, які поєднають наукові відкриття та комерційні можливості. У результаті лише на старті 100 млн. дол. приватних інвестицій протягом перших років та понад 1,5 тисячі робочих місць стануть критерієм успішності цього проекту [12].

Ці та інші напрями інноваційного розвитку економіки України зможуть в майбутньому наблизити її до світового рівня. ♦

Список використаних джерел:

1. Святоцький О. О. "Кити, що роблять державу високоринковою" // Урядовий кур'єр — 16 травня 2001 р.
2. Послання Президента України до Верховної Ради України, 2000 рік "Україна поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000 — 2004 роки" // Урядовий кур'єр — 23 лютого 2000 р., №34.
3. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (www.nau.kiev.ua); Інноваційне законодавство України. Повне зібрання нормативно-правових актів. У 3 томах. К.: 2003; Розпорядження Президента України від 23 січня 1996 р. № 17-96-рп "Питання створення технопарків та інноваційних структур інших типів". Інноваційне законодавство України. Повне зібрання нормативно-правових актів. Т. 1, с. 131.
4. Послання Президента України до Верховної Ради України від 30 квітня 2002 р. "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002—2011 роки". Інноваційне законодавство України. Повне зібрання нормативно-правових актів. Т. 1, с. 70—76.
5. О. Ланко "Інноваційна діяльність в системі державного регулювання". — К.: ІЕ НАНУ, 1999 р.
6. "Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика". — К.: "Основа", 2005.
7. Павловський М. А. "Законодательное обеспечение инновационного процесса конкурентоспособности. Тезисы докладов на Международной научно-практической конференции". // Рынок технологий: проблемы их решения, — Киев, 3—4 декабря 2003.
8. Медведкін Т.С. "Інноваційний розвиток економіки України в контексті глобалізації світового ринку" // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. — Донецьк, 2005 р.
9. Федулова Л., Пашута М. "Розвиток національної інноваційної системи України" // Економіка України, № 4, 2005.
10. Фатхудинов Р. А. "Инновационный менеджмент". — М.: ЗАО "Бизнес-школа" "Интел-Синтез", 2000.
11. "Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика". — К.: "Основа", 2005.
12. Звернення Президента України до Верховної Ради України // Урядовий кур'єр, № 28, 10 лютого 2006 р.